

Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2020. Szerk. Kiszl Péter, Boda Gáborné Köntös Nelli. Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet. 2021. 299–316.

IRODALOM A TÁVOLI ELÉRÉSŰ AUDIOVIZUÁLIS SZÖVEGISÉG PLATFORMJAIN¹

KEREKES PÁL

ELTE BTK KITI Információtudományi Tanszék, címzetes egyetemi docens

TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓ

Természetesnek vesszük, hogy az olvasás csendes tevékenység. Némán siklik a szem a betűsorok felett. Ellentmond ennek a tapasztalatnak a hangoskönyvek sikere. Úgy tűnik, a szem mellett a fül is szerephez jut a könyvek tartalmának „megszóltatásában”. A számok egyértelműen azt mutatják, hogy egyre népszerűbbek az audiovizuális – text előzményű – verziók. Egyes klaszszikus magyar költemények adatai szerint nem ritkák a százazres letöltések. A kortárs irodalom is nagy számban érhető el ingyenesen a videómegosztó portálokról, elsősorban a YouTube-ról. Például *Arany János A walesi bárdok* című költeménye túl van az egymilliomodik letöltésen,² *Márai Sándor A gyertyák csonkig égnek* regényének egy részlete elérte a hatszázezres meghallgatást.³ Az is tény, hogy a *Magyar Elektronikus Könyvtár* (MEK) legnépszerűbb dokumentumai között folyamatosan vezető helyet töltönek be a hangoskönyvek. A havi sikerlistákon az első tízben minden esetben legalább az egyharmadot klasszikusaink műveinek hangzó változatai teszik ki.

A tanulmány felhívja a könyvtárosok figyelmét a legismertebb magyar ingyenes audiovizuális és videó antológiák kínálatára, lehetőségeire. Bemutat néhány új, videós irodalmi műfajt, mint az *irodalmi podcast*, a szinte már hagyományos műfajnak számító *slam poetry*, valamint a most kibontakozó *instagram vers*, újabban *insta sorozat*.

A tanulmány elsősorban az ingyenesen vagy részben ingyenesen elérhető hozzáférési lehetőségeket veszi számba azzal a céllal, hogy felhívja a figyelmet a hallgatható irodalom online választékára. Egyetért *Németh Márton* (OSZK) megállapításaival⁴ a könyvtárak és az audiovizuális üzleti szolgáltatások (Netflix, Spotify stb.) viszonyrendszeréről.

Hallgatható irodalom online választéka

A könyv, mely évszázadok óta szinte az egyetlen tudásközvetítő volt, napjainkban teljesen átalakul. A tartalom és az érték mint bázis megmarad, de a formátum – részben vagy egészben – megváltozik. A számítástechnika megjelenésével új szövegelérési lehetőségek és olvasási platformok jöttek létre. Az irodalmi alkotás létmódja ma már nem csak a hagyományos nyomtatott könyv.

Az online űrben a szövegestek atomjaikra hullanak szét, majd ismét összeállnak más szerkezetben. Az írott művek képen-hangban születnek újjá. A szabad (tehát ingyenes) irodalomelérés kategóriájába beletartoznak a textuális literatúra műfajainak (vers, próza, esszé) hang- és videóadaptációi is. Annál is inkább, mert – a képes, hangos,

animált videóverziók naplózott és számszerűsíthető adatai alapján – az irodalmi művek letöltésében, megismertetésében, tanulmányozásában a multimédiás eszközökön prezentált alkotások népszerűsége meredeken emelkedik, függetlenül attól, hogy eredetileg szöveges művekről van szó. A hangoskönyvek, a hallhatóvá kreált textvariánsok és a videós szövegverziók informatikailag változatos platformjai a nyomtatott originalitás elérési kapacitását áradásszerű mértékben növelhetik. Igaz ez versre, prózára egyaránt. (Szándékosan nem emelek ki egyetlen szerzőt sem, mert nem feladatom az esztétizálási vagy ajánló listák népszerűsítése.) Az érdeklődő egyszerűen bekopoghatja a keresett szerző nevét a nagy audiovizuális globális portálok egyikére, és máris áttekintheti a választékot a letöltési adatokkal együtt.

Pergő irodalom. Nem betűs. Talán így lehetne leírni az interneten hangban, képen elérhető versek, regények végtelen kínálatát. Már az egykori hanglemezek, később a szeretett, és napjainkban többnyire szomorúan a kukába hajított CD-k is szórták a szépirodalmi gazdagság csodáit, ám tény, a net mai formája minden eddiginél bősége-sebb választékot nyújt.

Sokféle térben, temérdek helyszínen (villamoson, vonaton, városzobákban stb.) lehet feltűnés nélkül regényt, írásművet hallgatni. A kezdeti kazettás, lemezes fizikai darabosság után az audio irodalmi feldolgozások az internet térhódításával jutottak új platformokhoz. Globális portálok, hazai audioapplikációk, hangfájl gyűjtemények teszik széles választékban elérhetővé a klasszikus és kortárs szövegeket.

A hangoskönyv fogalma

De mit is értünk hangoskönyvön? Nem könnyű meghatározni, ám annyit mindenképpen érdemes rögzítenünk, hogy a hangoskönyv nem dramatizált irodalom, hanem színész, előadóművész, képzett amatőr, esetleg szövegaktivista vagy a szerző által felolvasott, hanghordozón kiadott könyv. Ebben döntően különbözik a hangjátéktól és a meselemeztől, illetve a sokak jó emlékezetében őrzött versfonográfiáktól, verskazettáktól; hogy csak a legnépszerűbbeket említsük az olyan hangos előadásformák közül, amelyek már évtizedek óta tömegével vásárolhatók.

Definíciószerűen fogalmazva: *a hangoskönyv egy írásmű audiováltozata, minden egyéb színházi, zenei vagy egyéb kiegészítőeszköz, effekt használata nélkül.* Ez így nyilván leegyszerűsítő megfogalmazás, és nem zárja ki a hangoskönyvek kategóriájából a visszafogott átmeneteket, az olyan feldolgozásokat, amelyekben előfordul néhány nem szöveges elem is, például felvezető zene, fejezeteket elválasztó zörej stb.

A hangoskönyv és a dramatikus hangjáték mellett népszerű és százezres letöltési számokat hozó műfaj a megzenésített vers. Ingyenes kínálatában klasszikusaink költeményeinek énekes átdolgozásai és a népszerű gyerekversek zenekari változatai egyaránt széles előadói választékban találhatók meg.

A hangoskönyv fogalmát ugyanakkor ki kell egészítenünk a felolvasószoftverek nyújtotta lehetőségekkel is. Ebben az esetben a leírt szöveg beszédszintetizátor segítségével válik hallgathatóvá. Az olvasásra használt készüléken átkapcsolunk hangváltozatra, a szöveg audiotartományba kerül, előkerül a fülhallgató. A gépies hang természetesen nem képes visszaadni a beszéd árnyalatait, a dokumentum tartalma azonban – felhangosított verzióban – megismerhetővé válik. Az e-book-eszközök legtöbbje rendelkezik Text to Speech funkcióval, azaz a szöveget nemcsak látjuk, hanem hallgathatjuk is. Talán érdemes lenne ezt a gépi felolvasás verziót a megkülönböztetés érdekében hangoskönyv helyett *hangzó könyv*nek nevezni.

Hangfilozófiai vizsgálódások⁵ gyakori kiindulópontja a hangzó világ jelentőségének kiemelése a dominánsnak érzékelt vizualitással szemben. Tény, hogy a vizualitás szinte korlátlan internetes lehetőségei nem szorították ki a rádiós műfajokat. Mi több, egyre népszerűbbek a hangalapú esztétikai vagy ismeretterjesztő indíttatású produkciók.

Szabad hangoskönyvek magyar és globális portálokon

Az ingyenes elérés legbővebb forrása a *Magyar Elektronikus Könyvtár* (MEK) állománya (<http://mek.oszk.hu>). Közel háromszáz mű hallgatható meg. Nemcsak versek, regények, hanem felolvasott színművek is. Akad az állományban hangvers, audiokompozíció is (pl. Ladik Katalin: A négydimenziós ablak. Hangköltemények⁶).

A *Digitális Irodalmi Akadémia*⁷ (DIA) gyűjteményében versmondások, prózaolvasások ugyan nincsenek, viszont sok hangzó interjú hallgatható meg jelentős írókkal, költőkkel.

A *hangoskönyv.net* oldal sokat sejtető domain névvel nem önálló produkciós vállalkozás.⁸ Az oldal azt írja magáról, hogy célja az interneten található ingyenes hangoskönyvek összegyűjtése, szolgáltatása. Az állományba tekintve azonban látható, hogy szinte kizárólag a *Magyar Elektronikus Könyvtár* hangzó anyaga érhető el rajta. Annyiban több az eredeti MEK forrásnál, hogy minden hangoskönyvhöz ad egy kis ismertetőt. Szintén jó segítség a kereséshez a főoldalon futó témakör- és műfaji jegyzék. Informatív a *Kötelező olvasmányok* menüpont is.

Globális portálokon is bőven találhatunk meghallgatni való irodalmat. Az *Internet Archive* külön sound szekcióval rendelkezik.⁹ Sok zenét, történelmi rádiófelvételt, más audioforrásokat is szolgáltat a portál, szinte korlátlanak tűnő mennyiségben. Témánk szempontjából azonban az *Audio Books and Poetry* szekció az érdekes. Mintegy 12 000 művet hallgathat meg itt az érdeklődő. Nagyonbár angol nyelvű felvételekről van szó, de akad elvétve más, főleg német hangzó anyag is. A *LibriVox* önkéntesek munkájára épülő hangoskönyv-gyűjtemény.¹⁰ Itt is az angol dominál, de más nyelvek is szerepet kapnak, köztük a magyar, jelenleg 25 könyvvel.

Mi tagadás, a kalózkodalak a könyvszcénán belül is népszerűek, így a hangoskönyveket kínáló is. Ezeket természetesen nem népszerűsítem a linkek megadásával, de sajnos elég könnyen megtalálható oldalakról van szó.

A kortárs és a klasszikus költészet hanganyagai, videófeldolgozásai, versfilm

A YouTube a magyar irodalom egyik legnagyobb hatású népszerűsítője. Csak egy jelzésértékű adat: *A walesi bárdok* túl van az egymilliomodik lejátszáson. Ebből *Sinkovits Imre*¹¹ 600 000-nél többet hozott, *Latinovits Zoltán*¹² pedig közel 300 000-rel járult hozzá a letöltési horizonthoz. Abból a szempontból, hogy ne csak verseket idézzünk fel, említhető *Márai Sándor* is. *A gyertyák csonkig égnek* című regényének egy részlete¹³ már túl is szárnyalta az egymillió meghallgatási számot. Irodalmat – szépet, tanulságost – és lelki erősítést egy kattintással érhetünk el a globális videómegosztó portálon.

Az elmúlt ötven év nagy állami vagy államilag támogatott audiovizuális irodalmi vállalkozásai is részei a YouTube-állománynak. A Magyar Televízió *Vers mindenkinék* című sorozata szinte teljes válogatást nyújt a magyar nyelvű költészetből a kezdetektől napjainkig. A nagysikerű verses hanglemezek (Hungaroton Classic) anyaga mellett a CD-kre mentett irodalmi művek is részei a nagy hang- és videotárnak. Sok esetben egy-egy mű több előadótól is meghallgatható. Nagyobb terjedelmű költemények esetében adott részletek külön is elérhetők (pl. *Kassák Lajos: A ló meghal, a madarak kirepülnek* című eposzi szabadverse, Latinovits Zoltán előadásában¹⁴).

A videómegosztó portálok sokaságából a YouTube mellett említeni kell a *Vimeót*¹⁵ is. Ez is globális vállalkozás, számottevő magyar anyaggal, ezen belül nagyon sok irodalmi alkotással. Ezen a helyen nem mehetünk bele a YouTube és a Vimeo informatikai és tartalmi eltéréseinek elemzésébe, csak annyit emelnénk ki, hogy a Vimeo a kreativitást helyezi előtérbe, nagyobbreszt a kísérletező alkotóknak nyújt platformot. Ennek megfelelően a hazai vonatkozású és nyelvű filmes archív és napi kurrens versanyag a Vimeón inkább zenés-animációs feldolgozás, színpadi adaptáció, szövegkoreográfia.

Talán meglepő, ám évek óta igaz: a Magyar Elektronikus Könyvtár legnépszerűbb dokumentumai között folyamatosan vezető helyet töltenek be a hangoskönyvek. A havi sikerlistákon az első tíz helyezett legalább egyharmadát minden esetben klasszikusaink örökkévaló műveinek hangzó változatai teszik ki.

Nincs helyünk itt részletes felsorolással kitérni arra, hogy mennyire gazdag a kortárs irodalom videós megjelenítésének kincsestára. A videós irodalom vagy – az egyre gyakrabban használt terminológiával élve – a *videókönyv* fogalmán azt értjük, hogy a mű megszólaltatása csak a szöveg elmondására, gyakran felolvasására szorítkozik. Tehát nincsenek filmes effektek a felvételen, nem filmdramaturgiai eszközökkel közelítenek az alkotáshoz, azaz nem megfilmesítésről beszélünk. A nézettségi számok rendkívül magasak, akár a tízezres nagyságrendek sem ritkák. Összehasonlítva ezt a kortárs líra nyomtatott példányszámaival, annyi megállapítható: az internetes közönség igényli a mai szerzők műveit, ám vitathatatlan, hogy a papírkönyv mellett (néha talán helyett is) más megjelenési formákat támogat.

Csak egy példa: az *Örkény Színház* 24 művésze 24 kortárs költő versét mondta fel videóra. Ezek közül *Varró Dániel: Feleségem, ha felmegy a Facebookra...* című költeményét

26 000-nél többször hallgatták meg egy hónap alatt. A projekt eredetileg *Élő költők társasága* címen futott,¹⁶ majd 2018 januárjától új néven és megújult tartalommal *Élő írók társaságaként* folytatódott.¹⁷ Ebben a sorozatban már kortárs prózaírók rövid, néhány perces írásait olvassák fel az Örkény Színház művészei.

Elsődlegesen a kortárs művek megismertetését tűzte ki célul az egyik leghallgatottabb online irodalmi hangbázis, a *Hallgass, Olvasó! – Margó.fm*. Csak applikációként érhető el, de iOS és Android rendszerű készülékeken egyaránt hallgatható, tehát PC változata nincs, telefonon, tableten működik. Újabban az *AranyKor*, vagyis az *Arany János* emlékévé alkalmából készült ballada-összeállítás is az állomány része. Fokozatosan fejlesztik, 2015 óta gyarapodnak a hangfelvételek. Mai kortárs szerzők művei, az irodalmi Aegon-díjra jelöltek írásai művészi tolmácsolásban szólalnak meg. A *Margó Fesztivál*, a projekt tartalomgazdája „irodalomnépszerűsítő hangoskönyvként” mutatja be a *Hallgass, Olvasó!*-t. A részletes műsorlista és behallgatási lehetőség PC-ről is elérhető (www.kulturkombinat.hu/hu/projektek/margo-fm¹⁸).

Több éve futó sorozat a YouTube-antológiaként is emlegetett *Versmaraton*. Magát a kifejezést, a „versmaraton” szlogent több kezdeményezés is magáénak vallja. 2016–2017-ben a közszolgálati média, valamint a *Magyar Napló* közös projektjeként százat meghaladó művet rögzítettek ismert színészek előadásában, kortárs, illetve XX. századi költőktől. A felvételek egyedi helyszíneken készültek, az előadásmódok is perszónálisak, magas művészi szabadságfokon állnak. A versmaratonok színvonalas gyűjteménye elérhető a *Szintézis Online*¹⁹ YouTube csatornáról. Erről a portálról tölthető le a 2016-os év nevezetes verspárbaja is. *Szabó T. Anna* és *Lackfi János* egymásnak felelő versei számtalan informatikai feldolgozást értek meg rövid idő alatt, zenei feldolgozás²⁰ is gyorsan készült és a videóverzió²¹ sem maradt el.

Egyedi, alkalmi felolvasások is bőven találhatók a kulturális, irodalmi portálokon. Néhányat említve csak ízelítőként, főleg a tízezres letöltést meghaladókat, hiszen lehetetlen felsorolni az összes kezdeményezést, kreatív megközelítést:

- Pokorny Lia felolvas Lakatos Levente *Szűzgor* című regényéből.²²
- Zsidó mesék sorozat: kortárs írók, színészek, zenészek vallomásai.²³
- Karafiáth Orsolya *Kicsi Lili* című regényének könyvtrailerre.²⁴
- Esterházy Péter: *Termelési regény*. A szerző felolvas.²⁵
- Kertész Imre: *Sorstalanság*. A teljes mű felolvasva.²⁶
- Dragomán György: *A fehérek király*. A teljes mű felolvasva.²⁷
- *Irodalmi Jelen* folyóirat, *Film és Hang* rovat: kortárs költők olvasnak műveikből. Példa: Mezey Katalin elmondja verseit.²⁸
- Ady 100: Száz nap, száz vers.²⁹

Érdekes, látványkiegészítésekkel dúsított literatúrával kísérletező műfaj a versfilm. Több experimentális alkotás szerzője használja művére ezt a meghatározást. Néhányat ezek közül is kiemelünk.

- Talán a legextrémebb, amelyben nemzetközi filmsztárok egyébként angol nyelvű filmjeleneteibe applikálnak magyar klasszikusokat: *Robin Williams* verset mond. *Petőfi Sándor: Reszket a bokor, mert...*³⁰
- Versfeldolgozások filmes epizóddal kiegészítve, vagy hangulati képkockákkal színesítve:
  - *József Attila: Talán eltűnök hirtelen,*³¹
  - *Szabó Lőrinc: Szeretlek,*³²
- MOME versfilmek gyerekeknek.³³

Instagram szövegváltozatok

Az új közösségimédia-felületek magas látogatottsága vonzza a kísérletező, önkereső, műfajfeszégető irodalmi „merészkedéseket”. Az elsők között fejlesztett Insta regényt a *New York Public Library*.³⁴ Több klasszikus mellett *Kafka Átváltozás* című műve is feldolgozásra került.³⁵ Magyar kísérlet a *Kársorozat*.³⁶ Ez esetben nem feldolgozásról van szó, hanem eredeti alkotásról, inkább a videós kategóriába sorolható dizájnnal, kevésbé koncentrálna az írott szövegre. Az Instagramon belül terjeszkedik a *Bookstagram*, harminc milliónál több bejegyzéssel könyvekről, újakról és régebbiekről egyaránt. Több magyar oldal is található ehhez kapcsolódóan: mi tagadás, többnyire angol nyelvű könyvismertetésekkel. További részletes feldolgozása a témának *Az ingyenes olvasás kalauza* kötetben.³⁷

Videotórium

Ez a videógyűjtemény alapvetően konferencia-, ritkábban oktatói előadásokat rögzít, ám több csatorna irodalmi művek megjelenítésére, bemutatására is vállalkozik, többnyire a szerzők direkt közreműködésével. A portált egyszerű, dizájnmentes kivitel, csak a lényegre koncentráló forma jellemzi. A tudományterületek széles választékában nézhetők prezentációk neves és ismert előadóktól. Az irodalomtudomány 621 előadással, az információtudomány 814 kutatói beszámolóval van jelen. Az oldalon jelenleg 10 563 darab felvétel érhető el, amelyek együttes hossza 5596 óra. Érdemes felhívni a figyelmet a legutóbb feltett tanácskozás anyagára: a *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ* szervezésében tartott *Számítógép az irodalomtudományban*³⁸ című konferencia húsz előadása érhető el.

Irodalmi felolvasások:

- Válogatás a *Digitális Irodalmi Akadémia* multimédiás anyagaiból.³⁹
- Válogatás a *Petőfi Irodalmi Múzeum* Médiatárának állományából.⁴⁰

*TED és TEDxDanubia videó előadások irodalomról, könyvkultúráról;
irodalom-értelmezési YouTube csatornáé, kulturális szalonok felvételei*

A TED-ről így ír a bemutatkozó honlap: „A rendezvénysorozat eredetileg egy szűkebb közösségi kezdeményezésként indult 1984-ben, sajátos módon egyetlen konferenciahelyszínen ötvözve a technológia (Technology), a szórakoztatás (Entertainment), és a design (Design) témaköreit. Az elmúlt tíz évben a TED (<https://www.ted.com>) közönsége az online videósolgáltatásoknak és a közösségi médiának köszönhetően folyamatosan bővült, így mára több mint száz nyelven, és több száz millió videómegosztás révén terjeszti a gondolatokat rendkívül széles palettán mozogva: a tudományos, üzleti és szórakoztató témákon keresztül egészen a globális problémák provokatív megvitatásáig.”⁴¹ Gyakori téma a kultúra, ezen belül is az irodalom, a könyv. Fontos elem, hogy a videók nem hosszabbak 10–15 percnél, néha ennél is rövidebbek. Az előadások jelentős része magyar felirattal követhető: keresni lehet egyidejűleg témára és nyelvre.

- Magyar feliratos előadások (közel háromezer videó): <https://www.ted.com/talks?language=hu>
- Magyar feliratos előadás az irodalomról: <https://www.ted.com/talks?language=hu&sort=newest&topics%5B%5D=literature>

A TED időközben világméretű kezdeményezéssé bővült. Magyar szervezői a hazai TED-et TEDxDanubia néven alapították és működtetik már évek óta (2011-ben volt az első). A prezentációk általános kulturális kérdések mellett gyakran irodalmi témákkal foglalkoznak. Csak példaként két videó előadás a magyar TED oldalról:⁴²

- Majális rímekbe szedve. *Kemény Zsófi* írását *Csőre Gábor* adja elő.⁴³
- A vers halott, de jól érzi magát. *Nyáry Krisztián* és *Süveg Márk Saüid* performansa.⁴⁴

Lackfi János Nem kötelező olvasmányok sorozata (YouTube csatornája) az iskolai vers-olvasmányok befogadásához nyújt újszerű megközelítéseket, előtérbe helyezve a mai szokás- és beszédmódok kereteibe illeszthetőségét a halhatatlan magyar alkotásoknak. Egyes elemzései⁴⁵ a húszezrest, vagy azt meghaladó letöltési számokhoz közelítenek.

Lutter Imre Sorok között kulturális szériája (százezren innen és túli letöltésszámokkal), kapcsolódva a *Vers – mindegy, kinek* videópódium előadásaival⁴⁶ sokat tesznek a költemények befogadásának, értelmezésének XXI. századi karakterének felvázolásához.

Irodalmi szalonok kötetlen hangvételű beszélgetés videósorozata közül példaként csak kettőt emelnénk ki: *Juhász Anna Pura Poesia* interjút, illetve a *Hadik Kávéház* nagystíjait irodalmunk legendáihoz kapcsolódóan.⁴⁷

Muzeális irodalmi hang- és képfelvételek

A *Pimmédia*⁴⁸ projekt a *Petőfi Irodalmi Múzeum* (PIM) irodalomrégészeti vállalkozása, amelynek keretében a honlapon összegyűjtjük és külön rovatokban tárják fel a XX. század

nagy magyar író- és költőegyeniségek hangemlékeit. Ez többnyire azt jelenti, hogy a szerzők maguk olvassák fel műveiket. Előfordulnak azonban korabeli interjúk is.

Az Országos Széchényi Könyvtár *Magyar nyelvemlékek* című különgyűjteménye rendelkezik multimédia szekcióval is.⁴⁹ Legelső magyar nyelvű írásos dokumentumaink (*Halotti beszéd és könyörgés*, *Ómagyar Mária-siralom*, részletek a *Jókai-kódexből*, a *Jordánszky-kódexből* stb.) hangzó anyag formájában, többféle variánsban is letölthetők, meghallgathatók.

A legendás kulturális folyóirat, a *Nyugat* (1908–1941) teljes szöveges anyaga elérhető az OSZK *Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis* (EPA) gyűjteményében.⁵⁰ A lap megjelenésének századik évfordulója alkalmából készült egy *100 éves a Nyugat* emlékdial is, amelynek részeként a folyóirat költőmunkatársainak versei hallgathatók meg előadóművészek tolmácsolásában vagy maguknak a szerzőknek a felolvasásában.

Ugyan már bemutatásra került a YouTube irodalmi kincsesára, azonban a muzeális irodalmi hanganyagok ismertetése során ismét fel kell hívni arra a figyelmet, hogy a portálon – amelyen érdemes folyamatosan keresni – számtalan archív versfelvétel, írói nyilatkozat érhető el. Az elmúlt évtizedek egykor és ma is népszerű versszólistái – *Diny nyés József*, *Cseh Tamás* és mások – a magyar költészet legjavából adnak zenés feldolgozásokat. Hang- és videofelvételeik egyedileg és gyűjtemény formában is elérhetők.

A *Nemzeti Audiovizuális Archívum* (NAVA) a magyar nemzeti műsorszolgáltatói kötelespéldány-archívum.⁵¹ Gyűjtőkörébe a következő csatornák magyar gyártású, illetve magyar vonatkozású műsorai tartoznak: M1, M2, M3, M4, M5 Duna, RTL Klub, TV2, ATV, Hír TV, EchoTV, illetve a Kossuth, Petőfi és Bartók Rádió. Az adatbázis csak a NAVA-pontokon – könyvtárakban, iskolákban, kulturális intézményekben – érhető el. Annyiban mégis a perszonális ingyenesség hatókörébe sorolható a NAVA, hogy jelentős mennyiségű műsor – folyamatosan vagy ideiglenesen – szabadon letölthető, köztük elsősorban kulturális sorozatok, irodalmi adások.

Podcastok, rádiós felolvasások, SoundCloud hangfelvétel-megosztó, felolvasó portál, hangosfic

Az internet térnyerése, a multimédiás játékok népszerűségének növekedése, a webes tévzés meghonosodása nyomán úgy tűnt, hogy az egyszerű, effekt nélküli hangzó anyagoknak végleg leáldozott, a literátori audioműsoroknak nem jut hely az új hálózati kultúrában. Szerencsére nem ez történt. Sőt, egyenesen virágzásnak indult a letölthető hangos regény, vers, novella, irodalmi stúdióbeszélgetés, felolvasás. A platform ehhez a Podcast. Mint sok minden, ez is az Apple info-boszorkánykonyhájában készült, mára azonban minden operációs rendszer és eszköz képes podcastok befogadására és közvetítésére.

Mit is jelent ez a kifejezés, hogy „podcast”? Ez az iPod zenelejátszó nevéből és a broadcast (közvetítés) angol szóból kreált összetétel arra utal, hogy a hallgató az internetről tudja letölteni és utána a saját lejátszóján meghallgatni a rendszeresen újabb

részekkel jelentkező műsort. Természetesen nemcsak iPodon lehet podcastokat hallgatni, hanem bármilyen készüléken, amely hangállományok lejátszására képes – így a telefonunkon vagy a számítógépünkön is. A podcastok kezdetben stúdióbeszélgetés-szerűek voltak, és ma is ez a legjellemzőbb. Napjainkban azonban egyre több irodalmi podcast indul, letölthetünk hangoskönyveket fejezetenként, rádiójátékokat, sőt akár novellaválogatásokat is!

A hagyományos rádiókkal ellentétben a mi döntésünk, hogy az adott hanganyagokat hol és mikor hallgatjuk meg. Ezenkívül előre-hátra tekerhetjük az mp3-akat, így egy-egy kedvenc részre akár vissza is ugorhatunk. A hagyományos rádióadásokkal szemben nagy előny az is, hogy akkor sem maradunk le egy-egy érdekes hanganyagról, ha épp nem érünk rá, hiszen a felvételeket később is (bármikor) letölthetjük, meghallgathatjuk. Természetesen lehetőségünk van arra is, hogy a felvételeket az internetböngészőnkben vagy valamelyik médialejátszó programmal hallgassuk meg. Óriási előny, hogy ha a podcastra „feliratkozunk”, akkor a friss hanganyagok akár automatikusan is áttöltődhetnek a kedvenc mp3-lejátszónkba vagy telefonunkra, így tehát úgy juthatunk hozzá a friss tartalmakhoz, hogy ehhez az egyszeri beállítást követően nem kell mást tennünk.

Többségben vannak a neten az angol nyelvű podcastok, de számottevő a magyar adások mennyisége is. Gyakori, hogy könyves vagy irodalmi folyóiratok rendelkeznek podcast melléklettel:

- Könyvesblog Podcast;⁵²
- Litera podcast (fut még Litera Rádió címen is);⁵³
- Litera podcaston belül: *A meghívás fennáll* sorozat;⁵⁴
- Margó Irodalmi Fesztivál;⁵⁵
- Művészetek Palotája (Müpa) Digitális irodalom podcast.⁵⁶

A podcastokat külön alkalmazásban prezentálja az iTunes portál, az Apple tartalomáruháza. Néhány magyar program:

- Legalább ennyit a kortárs magyar irodalomról;
- Hármás „Könyvelés”;
- Civil Rádió, Tilos Rádió kulturális podcastjai;
- Keménykötés.

A podcast további nagy gyűjteménye a Spotify globális zenei- és hangfájl portál. A magyar nyelvű kulturális csatornák legnagyobb választéka itt található. 2019-ben indult a kizárólag könyves témákkal foglalkozó podcast, a *Lapozz a 99-re*.⁵⁷ Könyves és könyvismertető magyar nyelvű podcastok széles választéka található a Spotify-on, csak felsorolásszerűen néhány:

- Hátsó polc (régi könyves podcast);
- Könyvespolc;
- Könyvpáros;
- Zsókaland (mesefelolvasás).

Érdemes itt megemlíteni, hogy az összes nagy alkalmazás-, azaz applikáció-áruház – mint például a Google Play, a Windows Store vagy az iTunes – kínál különböző podcasthallgató és -készítő szoftvereket. Mindezek ingyenesek és sok speciális hallgatói igényt képesek kiszolgálni. Kipróbálás után a felhasználó maga dönti el, melyik lehetőséget veszi igénybe. Speciálisan kulturális podcast fejlesztő és produkciós média-vállalkozás a Betone Studio.⁵⁸

A SoundCloud megosztóportál szolgáltatásai elsősorban zenére összpontosítanak, jelentős azonban a szöveges műfajok jelenléte is hangzó anyagként.⁵⁹ A magyar állomány több ezerre tehető, köztük nagyon igényes felvételekkel. Aki inkább a műre magára kíváncsi, és nem igényel képi elemeket, jobban jár a SoundCloud portállal. Amatőr versfeldolgozásokból is „seregnit” lehet letölteni. Podcastok sokasága foglalkozik a magyar irodalommal, műkedvelő és professzionális szinten egyaránt. Experimentális irodalmi szériák is nyomon követhetők. Talán podcastnak nem mondható, mivel lezárt és befejezett hanganyagokról van szó, de feltétlen említendő: sok az ismeretterjesztő vagy akár felsőoktatási irodalmi kurzus, tele versekkel, felolvasásokkal. A „*Pilinszky János*” keresőkifejezésre 165 találatot ad a portál. Leellenőriztük: mindegyik releváns link. Van köztük a költő által felolvasott vers, de ezek mellett ott sorakoznak a zenei feldolgozások, színvonalas interjúk, és kilistázódnak műkedvelő versmondók felvételei is. Semmiképp sem minőségi rangsorként – a portál ugyanis folyamatosan karbantartja a sikerlistáit, így láthatók rajta a top művek címei –, inkább csak ízelítőként néhány projekt:

- Biblia és a magyar irodalom,⁶⁰
- Hamvas Béla: *A méhesben – Philosophia normalis*.⁶¹

Tekintélyes állománnyal rendelkezik az önkéntes felolvasásra szakosodott *Olvass fel! portál*.⁶² Saját maga által készített, esetleg videóra is rögzített hangfelvételeket tölthet fel bárki, ki készíttetést érez ilyen irodalom megosztásra. Maga a portál így határozza meg funkcióját: „Olvadni jó... ezért erre az oldalra olyan önkéntes felolvasásokat gyűjtünk, amelyek klasszikusok és kortársak novelláit, meséit, verseit vagy egyéb más rövidebb műveit szólaltatják meg magyar nyelven. Amennyiben a felolvasott mű kortárs szerzőtől való, akkor a szerző és/vagy fordító nyilatkozatának megléte szükséges ahhoz, hogy az oldalra felkerüljön a hanganyag.”⁶³

Az oldal szlogenje a következő: „*Mindenkinek van hangja! Olvass fel Te is! Önkéntes felolvasások weblapja.*” Maga a portál nem tárol műveket, csak a szolgáltatási felületet nyújtja. Ez azonban a portál látogatója számára nem jár gyakorlati teendővel, a kívánt műre való kattintás után indulhat a lejátszás. Külön menüpontban lehet keresni a szerzők és az előadók alapján, valamint kategóriák (témák) szerint. Mint más helyeken már említettük, itt is található diafilmanyag, képpel és felolvasással. Tanulságos a top 10 lista, itt azonban nem elemezzük ezt a kimutatást – meghagyjuk ezt a lehetőséget azoknak, akik nagyobb örömet lelik a kultúra sorsa feletti aggodásban.

A „fanfiction” (rajongói továbbírás) egyik leágazása a *Hangosfic*, azaz egy adott történet tovább éltetése hangoskönyv formában.⁶⁴

Slam poetry, vlogger könyvajánlás, könyvtrailer

A digitalizáció nyomán keletkező új „irodalomművelési” formák közül talán a slam poetry érte el a legnagyobb népszerűséget.⁶⁵ A szerző által előadott versezet történelmi gyökerei a trubadúrok, rapszódosok, vándorénekesek korszakaihoz nyúlnak vissza. Közvetlen elődjének tekinthető – bár ezt sokan vitatják – a hangköltészet és az avantgárd fonéma-kísérletezés.⁶⁶ (A véleménykülönbség abból fakad, hogy a hangköltészet inkább a közvetlenül nem értelmezhető beszédhang-modulációkra épül, ezzel szemben a slam poetry kifejezetten tartalom-centrikus műfaj, gyakran éles kritikai felütéssel. Ami mégis összeköti őket, az nem más, mint a beszédhang zeneiségének, rejtett muzikalitásának felhasználása, hangszerek igénybevétele nélkül.)

A slam poetry jelenlegi formája az USA-ból indult a múlt század 60-as éveiben. A kezdetekben a szerzők célja a „vers demokratizálása” volt.⁶⁷ Az ingyenes szövegelés szempontjából a slam poetry az egyik leglátványosabb fejlemény. A legismertebb szerzők-előadók egy-egy eleve videóra készült vagy pódiumfellépésének videofelvétele tízezres érdeklődést vonz, de nem ritka a százezer fölötti letöltésszám sem. Az ingyenesen elérhető kortárs irodalom részének tekinthető a slam poetry? Erről még viták folynak, viszont a műfaj népszerűsége egyre nő. A YouTube videóantológiákat kínál a slam poetry versenyeiről, bemutatóiról. Csak néhány név a legismertebb magyar szerzők közül: *Kemény Zsófi*, *Süveg Márk Said*, *Győrfi Kata*. A slam poetry műfajának elfogadottságát jelzi, egyben irodalmi közlési csatornába való bekapcsolódását is egyértelműen mutatja, hogy ismertebb alkotóik önálló nyomtatott kötetben⁶⁸ vagy gyűjteményes print kiadásokban⁶⁹ is megmutatkozhattak.

Ingyenes betekintést lehet nyerni kortárs művekbe a *könyvtrailer* néven ismert reklámvideókon keresztül. A könyvtrailer videós könyvpromóciót a reklámot illető költség-takarékosság jegyében kísérletezték ki. A könyv reklámozása nagyon költséges eleme a könyv utóéletének. Különösen ma, amikor a hírverést a televízió és rádió látja el, illetve a ráfordításigényes, elhúzódó kiadáselemet jelentő online marketing. A reklám elkészítése és maga a reklámfelület bérlése – néhány rendkívül sikeres művet kivéve – nem termelhető ki egy-egy könyv hozamából. Ezt a problémát kerüli meg egy új műfaj, a könyvtrailer. A fogalom olyan rövid videóanyagra utal, amelyet az interneten szabadon terjesztenek. „Megfilmesítés vagy felolvasás, cselekményes vagy lírai, hollywoodi vagy európai, gyerek vagy felnőtt – ilyen és ehhez hasonló szó párokkal lehetne legjobban leírni a [...] könyves filmcsekéket. [...] A könyvtrailerereket inkább a low budget jellemzi, egy-egy műhelymunka eredményei, ugyanakkor elkészítésük során igényes művészeti eszközökkel élnek az alkotók. A cél tulajdonképpen nem is a kereskedelmi hozam, hanem a könyv tartalmának minél kreatívabb megjelenítése, legalábbis ami a videó alkotóit illeti. Az is megesik, hogy a trailer pár klasszissal jobb, mint a könyv, ez esetben ez utóbbi jól jár; de az is megtörténik, hogy a könyv nagyon jó, és a filmcsekére kellett volna jobban rádolgozni, ami a kevésbé szerencsés változat. Így vagy úgy, mindenképpen

tájékoztató lehetősége a könyvtrailer nézegetése, elemzése, majd ennek következtében a könyvek elolvasása” – írja a műfaj bemutatása alkalmával az *Új Könyvek* nevű blog.⁷⁰ A Magyarországon megrendezett első könyvtrailer-verseny összefoglalója és a győztes alkotás megtekinthető a rendező *Prae* művészeti portálon.⁷¹

A magyar blogoszféra meghatározó szereplői lettek az utóbbi években a *video-blogger*ek. A szöveges blogtól – ez volt az eredeti forma –, annyiban különbözik a *vlog*, hogy a tartalom képi megvalósításban kerül a néző elé. A *vlog* nem megfilmesített epizódokból áll össze, hanem a *vlogger* egyszerűen a kamerája előtt elmond egy szöveget. A formátum a kétezres évek közepén vált népszerűvé a videómegosztók megjelenésével. A *vlog*ok sokféle kérdéskört jelenítenek meg, a tartalomválasztás széles regiszteren mozog. Jellemzően a személyes jellegű videók vonzzák a legnagyobb érdeklődést, de gyakoriak a film- és játékkritikák. A mindennapi élet jelenségei, történései viszik a prímet. A technikai fejlődés nyomán az online-ra hangolt közönség (a felhasználók) ma már a jó minőségű és egyedi szerkesztési megoldásokat tartalmazó videókat nézi meg nagy számban. A választott témák között gyakran előfordul a könyv, a széles értelemben vett irodalom, bookshelf-tour (könyvespolctúra) címmel. Ennek során nemcsak a kedvenc könyveiket mutatják be a *vlog*erek, hanem többnyire fel is olvasnak művekből. Néhány példa a százezres (!) letöltésszámok feletti *vlog*ok közül:

- Csecse Attila,⁷²
- Polly Channel.⁷³

Szintén irodalmi közelítésű (tehát nem szakpublikációk között tallózó) jelenség a könyvajánló videóblogger. Még csak szemeztetni is lehetetlen a kínálatból, inkább néhány nagy látogatottságú blogot iktatunk ide:

- Viszok Fruzi,⁷⁴
- Matilda.⁷⁵

e-kobzosok

A versek megzenésítése örök műfaj. Sanzonok, kuplák, zenekari kíséretes feldolgozások, kórusátiratok nagy számban tölthetők le a videómegosztó portálokról. Elég bekopogni a szerző, vagy más közreműködő nevét: azonnal érkeznek a találatok. Két nagyon népszerű költészeti projektet emelnék ki:

- *Rájátszás. Szívémből szorítom*⁷⁶

2011 óta folyamatosan fellép ez a formáció a nagy irodalmi és kulturális fesztiválokon. A kortárs költők műveinek zenei pódiumra komponálása a céljuk. A csoportot egyaránt alkotják zenészek, költők, írók. Ötvenezret meghaladó (néha százezerhez közeli) letöltésszámok is előfordulnak. Ez nyilvánvalóan kortárs irodalmi alkotás számára nyomtatott formában nem, vagy csak nagyon kivételes esetben teljesíthető. Leginkább *Grecsó Krisztián* (ezúttal gitározik, nem regényt ír) és *Erdős Virág* (ezúttal énekel és nem verset költ) teszi ismertté a formációt.

- *Pilvaker, a szavak forradalma*

Vitatott, ám mégis irodalom dominanciájú koncertfolyam, sok esetben külön is feldolgozva egy-egy vers egyedi videóban. Klasszikusaink műveit adják elő rapperek, többnyire változatlan szöveggel, gyakran átírások formájában. A legutóbbi koncertet⁷⁷ közel hétszázezren töltötték le a YouTube-ról. A *Szeptember végén* feldolgozást tizenkétfélmillió (12 100 000, február 2020!) alkalommal nézték meg.

Mint legtöbbször, a felsorolás nem teljes, egyszerűen lehetetlen a már klasszikus életműnek mondható interpretátorok szabad elérésének teljes bemutatása. Csak a legismertebbeket említve: *Hobó, Dinnyés József, Cseh Tamás, Tolcsvay zenekarok* és sokan mások. Annyi elmondható, hogy szinte bizonyos, hogy némi internetes keresés után free elérésben rátalálhatunk ezekre az előadókra.

*Nagy tartalomáruházak verskínálata*⁷⁸

Talán kevésbé ismert, ám a nagy zenei online szolgáltatók irodalmi (vers többnyire) kínálata is tobzódásig kimerítő. A Spotifyt és az iTunes hangáruházat hozom fel példaként. Klasszikusok és modernek, zenés feldolgozások, tematikus versösszeállítások, szerzői gyűjtemények egyaránt megtalálhatók a kínálatukban. Ezek a tartalomáruházak ugyan nem ingyenesek, ám az első hónap(ok) szabad próbaidőszakok, így elegendő idő alatt lehet meggyőződni a kínálatról. Nincs rá adatom, de sokirányú tesztelésem alapján feltételezem, hogy az egykori Hungaroton csaknem teljes versanyaga is elérhető. Legjobban meglepett a sok szerzői felolvasás elérhetősége: *Illyés Gyula* klasszikus művei magától a szerzőtől hallhatók, és sorjáznak a muzeális felvételek is: *Somlay Artúr, Gáti József* versmondásai, *Mensáros László, Berei Kati, Latinovits Zoltán* pódium szerepléseinek kataritikus darabjai.

Klikkfarmerek kontra könyvtárosok

Az egykori digitális triumfalizmus helyett napjainkra már józanabb felfogások, visszafogottabb kulturális aktivitások jellemzik a szabadon hozzáférhető elektronikus irodalom publikálását, szolgáltatását. A lájkok, kattintások, irányított kommentelések fizetett munkásai, a klikkfarmerek még nem mozdultak rá az igényes irodalom platformjaira. Könyvtárosi feladatnak lehetne meghatározni ennek az állapotnak a megőrzését. Technikai funkcionáriusok, részvény-pozsgásos üzleti globalitások projekciói már éppen eléggé eltorzították a kulturális befogadás hálózatának érték-orientációjú szemcséit. A digitális könyvtár (*Magyar Elektronikus Könyvtár, Digitális Irodalmi Akadémia, Hungaricana* és még sok más szövegbázis) már jelenleg is elsősorban tartalomkurátor szerepű, és csak másodsorban archívum. A képzőművészeti fogalomtárból átvéve terjed egy találó kifejezés, mely több kulturális szegmensben, így az irodalmi platformok applikációiban

is használható: ez a „*kurált*” *tartalom*, azaz a bőségesség, többnyelvűség izgalmas káoszából kiemelések, olvasmánylisták készítése, prezentálása az adott portál látogatói számára. Különösen hatékony lehet az irodalmi webgondozásban az audiovizuális literatúra válogatása, producált szelektálása, tekintettel a műfaj népszerűségére, könnyű és gyors elérési potenciáljára.

Jegyzetek és irodalom

1. Az írás a szerző *Az ingyenes olvasás kalauza* című könyvének *Ingyenes hangskönyv, videós irodalom, e-kobzosok* fejezetének átdolgozása, rövidítése. KEREKES Pál: *Az ingyenes olvasás kalauza*. A szabad elérésű elektronikus irodalom magyar nyelvű szöveges és audiovizuális könyvtárai, a free szöveggyűjtemények elérhetőségei, a nyílt magyar text- és multimédia-bázisok globális, határon túli és hazai színterei. Győr, Hédervár, Publio Kiadó, 2019. 248 p.
2. ARANY János: A walesi bárdok. Előadja Sinkovits Imre. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=8Btn0MAqfW0> [2020. június 26.]
3. MÁRAI Sándor: A gyertyák csonkig égnek. Előadja Gáti Oszkár. (Részlet) Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=cacZKmwS9eY> [2020. június 26.]
4. „Mint szolgáltató intézményeknek, a [könyvtáraknak] is haladniuk kell a korrallal. Új és új módokon kell becsalogatni fizikai és virtuális felhasználókat a könyvtári térbe. S ennek egyik legfőbb eszköze lehet a megfelelő új (külső partnerekkel is számoló) audiovizuális szolgáltatási modellek megtervezése. Ha a kiadói és a könyvtári szféra összefog, mindkét fél jól jár. A kiadók új üzleti modell révén tagolódhatnak be az online szolgáltatói térbe. A könyvtárak pedig gazdag internetes tartalomszolgáltatással tehetik izgalmasabbá magukat a felhasználók felé.” Forrás: NÉMETH Márton: *Digitális médiaszolgáltatások, e-kereskedelem, szerzői jogi dilemmák*. = *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*, 28. évf. 3. sz. 2019. 24–38. p.
5. MESTER Béla: *Bűnös hangok – a gondolkodás elnémulása*. In: Borsi-Kálmán Béla (főszerk.): *Homályzónák: felvilágosodás és liberalizmus: tanulmányok Kecskeméti Károly 80. születésnapjára*. Budapest, Sík Kiadó, 2013. 308 p. Forrás: <http://mek.oszk.hu/11800/11888/index.phtml> [2020. június 26.]
6. LADIK Katalin: A négydimenziós ablak. Hangköltemény. Forrás: <http://mek.oszk.hu/01600/01611> [2020. június 26.]
7. A Digitális Irodalmi Akadémia honlapja. Forrás: <https://pim.hu/hu/dia> [2020. június 26.]
8. A hangskönyv.net weboldal. Forrás: <http://hangskonyv.net> [2020. június 26.]
9. Az Internet Archive honlap Audio Archive aloldala. Forrás: <https://archive.org/details/audio> [2020. június 26.]
10. A LibriVox honlapja. Forrás: <https://librivox.org> [2020. február 25.]
11. ARANY János: A walesi bárdok. Előadja Sinkovits Imre. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=8Btn0MAqfW0> [2020. február 25.]
12. ARANY János: A walesi bárdok. Előadja Latinovits Zoltán. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=VgVEOfbPfnY&t=77s> [2020. február 25.]
13. MÁRAI Sándor: i. m.
14. KASSÁK Lajos: A ló meghal, a madarak kirepülnek. Előadja Latinovits Zoltán. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=7nkenrBxWAs&t=3s> [2020. február 25.]

15. A Vimeo honlapja. Forrás: <https://vimeo.com> [2020. június 26.]
16. Élő költők társasága. A verseket elmondják az Örkény Színház társulatának tagjai. Forrás: <https://www.orkenyszinhaz.hu/hirek/1385-elo-koltok-tarsasaga> [2020. június 26.]
17. Élő írók társasága. A prózarészleteket elmondják az Örkény Színház társulatának tagjai. Forrás: <https://www.orkenyszinhaz.hu/hirek?view=szinlap&id=1492> [2020. június 26.]
18. A Hallgass, Olvasó! részletes műsorlistája. Forrás: <http://www.kulturkombinat.hu/hu/projektek/margo-fm> [2020. június 26.]
19. Szintézis Online YouTube csatorna. Forrás: <https://www.youtube.com/channel/UC6g3niydf0DJAdHMFvCEMsg> [2020. június 26.]
20. LACKFI János: A nőci ha negyven; SZABÓ T. Anna: A férfi ha negyven. Énekel: Cserekyei Anna. Zene: Szalai Katalin. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=414qLD0KCIU> [2020. június 26.]
21. LACKFI János: A nőci ha negyven; SZABÓ T. Anna: A férfi ha negyven. Rendező: Baranyi Gábor Benő. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=UDeKkGAX6i8> [2020. június 26.]
22. LAKATOS Levente: Szigor. A tiltás gyönyöre. (Részlet) Felolvassa Pokorny Lia. Forrás: <http://www.nlcafe.hu/szexesmas/cikk/pokorny-lia-erotika-video-szigor> [2020. június 26.]
23. Zsidó mesék: 54 vallomás. Forrás: <http://zsido.com/mindent-a-zsidosagro/zsido-mesek> [2020. június 26.]
24. KARAFIÁTH Orsolya Kicsi Lili című regényének könyvtrailere. Forrás: https://konyves.blog.hu/2012/10/04/karafiath_orsolya_kicsi_lili [2020. június 26.]
25. ESTERHÁZY Péter: Termelési regény. (Részlet) Felolvassa Esterházy Péter. Forrás: https://www.youtube.com/watch?v=Duj_WqOLFIY [2020. június 26.]
26. KERTÉSZ Imre: Sorstalanság. Hangoskönyv. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=ARlvrnEEePc> [2020. június 26.]
27. DRAGOMÁN György: A fehér király. Hangoskönyv. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=xrB3QYTxxJ54> [2020. június 26.]
28. Irodalmi Jelen művészeti portál és folyóirat. Mezey Katalin elmondja verseit. Forrás: <http://www.irodalmijelen.hu/2017-jan-12-0936/mezey-katalin-elmondja-verseit-video> [2020. június 26.]
29. Ady 100: Száz nap, száz vers a 24.HU weboldalon. Forrás: <https://24.hu/ady100> [2020. június 26.]
30. PETŐFI Sándor: Reszket a bokor, mert... Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=irxTrhVVH6w&list=PLcP2ptlPSAFScFXiu0GYgcApbQ2h9SatL&index=2> [2020. június 26.]
31. JÓZSEF Attila: Talán eltűnök hirtelen. A versfilmet készítették: Kertész Nóra, Kecskés Áron, Kiss Martin. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=WPIYLYKLovQ> [2020. június 26.]
32. SZABÓ Lőrinc: Szeretlek. A versfilmet készítette: Lutter Imre. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=qrba9erH-Wo> [2020. június 26.]
33. MOME versfilmek. Forrás: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLHHIUCzI2gIc5acVyVfAZFM2gK6Hd5WQj> [2020. június 26.]
34. A The New York Public Library Instagram oldala. Forrás: <https://www.instagram.com/nypl> [2020. június 26.]

35. KAFKA, Franz: Átváltozás. Bejelentkezést követően érhető el a tartalom. Forrás: <https://www.instagram.com/stories/highlights/17852114806307682> [2020. június 26.]
36. A Kársorozat Instagram oldala. Forrás: <https://www.instagram.com/karsorozat> [2020. június 26.]
37. Instagramköltészet, Tumblr versek, egykori SMS és Twitter regények. In: Kerekes Pál: Az ingyenes olvasás kalauza. Hédervár, Győr, Publio Kiadó, 2019. 148–151. p.
38. A *Számítógép az irodalomtudományban* című konferencia húsz előadása. Forrás: <http://videotorium.hu/hu/channels/1884/szamitogep-az-irodalomtudomanyban> [2020. június 26.]
39. Válogatás a Digitális Irodalmi Akadémia multimédiás anyagaiból. Forrás: <http://videotorium.hu/hu/channels/1190/digitalis-irodalmi-akademia> [2020. június 26.]
40. Válogatás a Petőfi Irodalmi Múzeum Médiatárának állományából. Forrás: <http://videotorium.hu/hu/channels/1230/pim-mediator> [2020. június 26.]
41. Mi a TED és a TEDxDanubia? Forrás: <http://www.tedxdanubia.com/leiras/mi-a-ted-es-a-tedxdanubia> [2020. június 26.]
42. A TEDx magyar honlapja. Forrás: <http://www.tedxdanubia.com> [2020. június 26.]
43. Majális rímekbe szedve. Kemény Zsófia versét előadja Csőre Gábor. Forrás: <http://www.tedxdanubia.com/videos?performer=2852> [2020. június 26.]
44. A vers halott, de jól érzi magát. Nyáry Krisztián és Süveg Márk Saiid performansa. Forrás: <http://www.tedxdanubia.com/videos/a-vers-halott-de-jol-erzi-magat-nyary-krisztian-es-sueveg-mark-saiid-at-tedxdanubia-2014> [2020. június 26.]
45. LACKFI János: Repült felém anyám... Forrás: https://www.youtube.com/watch?v=Kro_XFKtqHc [2020. június 26.]
46. REMÉNYIK Sándor: Kegyelem. Előadja: Lutter Imre. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=l7nar2F2sA4> [2020. június 26.]
47. Radnóti Miklós&Gyarmati Fanni est - Hadik Irodalmi Szalon. Forrás: https://www.youtube.com/watch?v=y-3Dan1_Rio [2020. június 26.] és Pura Poesia, Juhász Anna irodalmár sorozata. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=145gLv2EYs0> [2020. június 26.]
48. Pimmédia honlap. Forrás: <https://pim.hu/hu/pim-media> [2020. június 26.]
49. Magyar nyelvemlékek. Multimédia nyelvemlékeinkről. Forrás: http://nyelvemlekek.oszk.hu/ism/multimedia_nyelvemlekeinkrol [2020. június 26.]
50. Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis (EPA) Forrás: www.epa.oszk.hu [2020. június 26.]
51. Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA) Forrás: www.nava.hu [2020. június 26.]
52. Könyvesblog Podcast. Forrás: <http://konyves.blog.hu/tags/podcast> [2020. június 26.]
53. Litera podcast honlapja. Forrás: <https://litera.hu/media/litera-podcast> [2020. június 26.]
54. Litera podcast-on belül *A meghívás fennáll* sorozat honlapja. Forrás: <https://litera.hu/dosszie/a-meghivas-fennall-beszelgetesek-irodalomrol.html> [2020. június 26.]
55. Margó Irodalmi Fesztivál honlapja. Forrás: <https://soundcloud.com/margofeszt> [2020. június 26.]
56. Műpa Digitális irodalom Podcast honlapja. Forrás: <https://www.mupa.hu/media/digitalis-irodalom#> [2020. június 26.]
57. SZABADOS Ágnes: Lapozz a 99-re. Webes előzetes és az epizódok listája, rövid tartalmi összefoglalókkal. Forrás: <https://lapozza99re.simplecast.com> [2020. június 26.]
58. A Betone Studio honlapja. Forrás: <http://betonestudio.com> [2020. június 26.]

59. A SoundCloud portál. Forrás: <https://soundcloud.com> [2020. június 26.]
60. REISINGER János: Biblia és a magyar irodalom 1. – Bevezető előadás. Forrás: <https://soundcloud.com/kurtszo/magyar-irodalom-1-bevezeto-eloadas> [2020. június 26.]
61. HAMVAS Béla: A méhesben – Philosophia normalis. Forrás: <https://soundcloud.com/a-m-hesben/sets/hamvas-b-la-a-m-hesben> [2020. június 26.]
62. Olvass fel! portál. Forrás: www.felolvaso.wordpress.com [2020. június 26.]
63. Olvass fel! portál. Mi ez? menüpont. Forrás: <https://felolvaso.wordpress.com/mi-ez> [2020. június 26.]
64. Merengő Fanfiction honlap. Forrás: <https://fanfic.hu/merengo/hangfic.php> [2020. június 26.]
65. A magyar Slam Poetry referenciaoldal. Forrás: <http://slampoetry.hu> [2020. június 26.]
66. A témáról bővebben: Kerekes Pál: Változó könyvészeti előképek a digitalizáció szemszögéből: Gutenberg-átértelmezések, avantgárd könyvmegújító törekvések e-könyves nézőpontból. = Iskolakultúra, 25. évf. 7/8. sz. 2015. 113–116. p. Forrás: https://matarka.hu/klikk.php?cikkmutat=2249640&mutat=http://epa.oszk.hu/00000/00011/00196/pdf/EPA00011_iskolakultura_2015_07-08_14.pdf [2020. június 26.]
67. MAVRÁK Katalin: Mi az a Slam Poetry? Könyvesblog, 2012. október 2. Forrás: http://konyves.blog.hu/2012/10/02/slam_poetry_140 [2020. június 26.]
68. KEMÉNY Zsófi: Nyílt láng használata. Budapest, Jelenkor Kiadó, 2018.
69. ANDRÉ Ferenc [et al.]: Slam.Pont. Budapest, Libri Kiadó, 2014; CSIDER István Zoltán – GYÓRFI Kata – KÖVÉR András: Slam.Pont 2. Budapest, Libri Kiadó, 2015.
70. VISKY Anna: Egy új műfaj: a könyvtrailer. Új Könyvek, 2013. január 25. Forrás: <http://ujkonyvek.egologo.transindex.ro/2013/01/25/egy-uj-mufaj-a-konyvtrailer> [2020. június 26.]
71. BÓCZÁN Bea: A versenyre készült nyertes könyvtrailer. Prae, 2012. Forrás: <http://www.prae.hu/prae/articles.php?aid=5453> [2020. június 26.]
72. Csecse Attila vlogja. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=GPNwoGLQm5A> [2020. június 26.]
73. Polly Channel vlogja. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=Sj2XMFAXVYI> [2020. június 26.]
74. Viszkok Fruzi YouTube csatornája. Forrás: <https://www.youtube.com/channel/UC7Cz1-qgx7bkzt-YdLpku5A> [2020. június 26.]
75. Matilada YouTube csatornája. Forrás: <https://www.youtube.com/channel/UCvFNKH5NnHkVCBzg179S73Q> [2020. június 26.]
76. Rajatszias Produkcio YouTube csatorna. Forrás: <https://www.youtube.com/channel/UCNdnTPOJhODonMWJ5b4vBjA> [2020. június 26.]
77. Pilvaker 2019. Teljes előadás. A szavak forradalma YouTube csatorna. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=IPwJp1bL3k> [2020. június 26.]
78. Ez a bekezdés, és jelen írás más elemei is bizonyos részletekben előzőleg a Könyvkonnektor Blogon lettek publikálva. Kerekes Pál: Versfilm. Forrás: <https://konyvkonnektor.blog.hu> [2020. június 26.]

A konferencia idején, illetve a kötet szerkesztése során még nem robbant ki a koronavírus járvány. A pandémia okozta kulturális átalakulások egyik legkarakteresebb válto-

KEREKES PÁL

zásaként az irodalom és társműfajai, elsősorban a színház, az internetre koncentrálni igyekezett elérni megszokott közönségét. Vers-sorozatok, előadócetek, napi olvasások sokféle változata nyújtott irodalmi élményt a weben. A letöltésszámok visszaigazolták az audiovizuális irodalmi kezdeményezések életrevalóságát. Több könyvtár munkatársai – kényszerű zárvatartás miatt – szintén videofelolvasásokat tettek közzé honlapjukon.

Kerekes Pál – az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetének címzetes egyetemi docense. Több szakkönyv szerzője. Kutatási területe az e-könyv, az e-tartalom.